

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ НА КУЛТУРАТА

ПОЛОВИ СТЕРЕОТИПИ В ДЕТСКАТА ПОПУЛЯРНА КУЛТУРА

Автореферат

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма „Културология – Медии и популярна култура“

Докторант: Елеонора Стайкова-Мишева

Научен ръководител: доц. д-р Валентина Георгиева

София

2025

Дисертацията е разработена в общ обем от 224 страници, съдържащи увод, 2 основни глави, заключение и библиография.

В библиографията са посочени 104 заглавия с цитирана литература, от които 4 са на български език, 100 на английски език и 1 е медийна публикация.

Публикациите в тематичната област на дисертацията са 4, от които 3 на български и 1 на английски език; както и 1 превод на собствена статия на английски език.

Съдържание на автореферата

Структура на дисертацията	5
Кратко изложение на дисертацията	7
Увод	7
Обект, предмет, цел и задачи на изследването	7
Първа глава. Теоретична рамка	8
Втора глава. Методология.	13
Глава трета. Предварително проучване.	18
Изводи от анализа на детските предавания	19
Заклучение	22
Приносни моменти на дисертацията	25
Публикации в тематичната област на дисертацията	27

Съдържание на дисертацията

I. Увод

1. Обект, предмет, цел и задачи на изследването

2. Уточнения

2.1 Обхват на изследването

2.2 Основни понятия

3. Структура на дисертацията

II. Теоретична рамка

1. Понятието „популярна култура“

1.1 Популярна култура и идентичност

1.2 Популярна култура vs. висока култура

1.3 Популярната култура като културна индустрия

1.4. Популярна култура и глобализация

2. Полови стереотипи - дефиниции

2.1 “On ne naît pas femme: on le devient” - Simone de Beauvoir

2.2. Понятието “джендър” в популярната култура: въведение в темата

2.3. “Джендър” в контекста на популярната култура: по същество

2.4. Понятието “джендър” в популярната култура: българският контекст

2.5. Визуални репрезентации на полови стереотипи: изследвания върху рекламните от 70-те години на миналия век

2.6. Визуални репрезентации на полови стереотипи: “Дисни” класиките преди и сега

2.7. Полово украсените “социализатори”

3. Психологически изследвания за развитието на полова идентичност при децата

III. Методология

1. Предварително изследване, медиен анализ, контент-анализ и дискурсивен анализ

1.1. Контент анализ

1.2. Категории за анализ на героите

1.3. Дискурсивен анализ

1.4. Подходи към дискурсивния анализ

1.5. Какво общо има това с метода използван тук?

2. Предварително проучване

1. Анкетно проучване сред родителите: месец март и октомври 2023 г.

1.1. Резултати месеци март и октомври 2023 г.

1.2. Резултати октомври 2023 г.

3. Програмен анализ

3.1. Резултати месец май 2023 г.

3.2. Резултати месеци октомври-ноември 2023 г.

4. Изводи

4.1 Децата и телевизията

5. Анализ на героите от детските филми и сериали

5.1. Пес Патрул - анализ

5.1.1. Анализ на персонажите от “Пес патрул”

5.2. Прасенцето Пепа - анализ

5.3. Маша и Мечока - анализ

5.4. Пламъчко и машините - анализ

5.5. Замръзналото кралство 1 и 2 - анализ

5.5.1. Феноменът “Замръзналото кралство”

5.6. Нинджаго - анализ

V. Заключение

Библиография

Структура на дисертацията

Дисертацията е разработена в три основни глави, увод и заключение.

Уводът въвежда текста в тематичната проблематика и очертава обекта, предмета, целите и задачите на изследването, като щрихира и структурата на дисертацията.

Първата глава очертава теоретичната и концептуална рамка, като въвежда и ключовите понятия, с които текстът работи. Тъй като в изследването е използван интердисциплинарен подход, прегледът на литературата е направен в няколко области. На първо място изследването се спира върху понятието за “популярна култура” - какъв е контекста на неговото зараждане и какво развитие търпи от индустриалната революция насам. Дисертацията разглежда концепцията за “популярна култура” в контекста на понятието фолклор, противопоставя го на идеята за високата култура и очертава границите му в рамките на идеите за идентичност, памет и глобализация.

На следващо място изследването се спира върху понятието за пол (gender) и полови стереотипи, като първоначално дефинира разликите между биологичните и социални измерения на тази категория, опирайки се върху автори като Джудит Бътлър и Джоан Скот. След дефинициите и възможни употреби на gender, текстът го разглежда в контекста на популярната култура, като обръща внимание както на локалните специфики - свързани с разликите в представянето на пола в популярната култура от ерата на социализма от една страна и началото на 90-те години на миналия век - от друга; като същевременно текстът разглежда присъствието на пола и половите стереотипи в глобалната популярна култура, разглеждайки примери от “класиките” на гиганта “Дисни” и спирайки се върху начина, по който пола и половите стереотипи са анализирани в рекламите от изследователя Ървинг Гофман. На трето място, главата се спира върху значението на телевизията и медиите като цяло като социализатор и участник във формирането на идентичността и възприятията на малките деца, обръщайки внимание на теорията за “социализацията” на Дж. Гербнер. И на последно място, но не и по важност, в теоретичната рамка дисертацията разглежда темата за формирането на полова идентичност и стереотипи при малките деца през призмата на психологическите науки. Текстът очертава няколко възможни психологически ракурса, като се спира върху психоаналитичната теория, теорията за социалното учене и

теорията за половите схеми, фокусирайки се най-вече върху теорията за когнитивното развитие.

Втората глава се съсредоточава върху методите, чрез които изследването търси отговор на въпроса има ли или не полови стереотипи в детската популярна култура и потенциално как са изградени те (ако присъстват). Методологията се състои от съвкупност от четири подхода. На първо място изследването се спира върху оформянето на корпуса от разглеждани произведения на детската популярна култура посредством проведено *предварително проучване* (онлайн) сред родителите на малки деца. Топ 6 на най-харесваните детски предавания се очерта, както следва: “Пес патрул”, “Прасенцето Пепа”, “Маша и Мечока”, “Пламъчко и машините”, “Замръзналото кралство” 1 и 2 и “Нинджаго”. От цитираните заглавия 4 са част от редовната програма на кабелния ТВ канал Nick Jr., затова и в изследователския подход бе включен *програмен анализ*. За да е анализът на подбраните детски филми и сериали изчерпателен, в изследването са комбинирани количествени и качествени методи, като в случая *контент-анализът* на избраните филми върви ръка за ръка с *дискурсивния анализ* на откритите категории и сюжети с цел по-добро разбиране и интерпретиране на героите. Текстът очертава рамката на и начина, по който контент- и дискурсивния анализ се допълват като е защитена нуждата на разработване на категории за анализ, специфични именно за избраната единица за анализ.

В третата глава описаният методологически инструментариум е приложен на практика, като текстът се спира върху обосновката си за проведеното предварително проучване - как именно е било осъществено то и какви са неговите ограничения. На следващо място дисертацията се впуска в програмен анализ на канала Nick Jr., като разглежда прогамната схема в два времеви периода и коментира ключови изводи, които могат да се направят от нея. На трето място текстът се впуска в анализ на шестте цитирани детски предавания, обособявайки всеки сериал или филм чрез подзаглавие и завършвайки анализа на всяко едно от тях с общи изводи за сериала/филма що се касе до половите стереотипи и как те собствено са предадени.

В заключението е направено обобщение на изследването и са открити няколко основни извода, като са дадени и някои препоръки как родителите биха могли да противодействат на утвърждаващото половите стереотипи медийно съдържание, до което децата имат достъп.

Кратко изложение на дисертацията

Увод

Дисертационният труд е опит за изследване и своеобразно изобличаване на половите стереотипи в детската популярна култура. Фокусирайки се върху някои от най-известните и популярни детски филми и сериали, текстът анализира начините, по които половите стереотипи присъстват, дали са важна част, изграждаща образа на любимите детски персонажи и какво би било потенциалното влияние върху децата, ако биват изложени достатъчно редовно на такъв тип съдържание.

Така зададената тема позиционира проучването интердисциплинарно и то представлява пресечната точка на три полета: изследванията на популярната култура; изследванията на пола (gender studies) и психологическите изследвания относно формирането на (полова) идентичност и стереотипи. Самата тема и за стереотипите, и за тяхното присъствие в детски продукти на популярната култура като книги, филми, сериали, играчки не е нова и е изключително разработвана в световен мащаб. По този начин текстът попада в научния дебат за ролята на медиите във формирането на (полова) идентичност у децата на възраст 2-5 г. от една страна и различните дискурси за пола в неговия социален смисъл - т.е. *джендър* от друга.

Обект, предмет, цел и задачи на изследването

Обект на изследователски интерес в дисертацията е въпросът има ли налични полови стереотипи в широкодостъпни и популярни детски филми и сериали, ориентирани към най-малките от тази аудитория (2-5 г. с едно изключение за сериал, подходящ за деца на 6+ години).

Предмет на дисертационното изследване са конкретни образи на главните герои от 6 популярни детски филми и сериали, като търся отговор на въпроса как са изградени те, за да се предаде тяхната полова идентичност и принадлежност.

Основната **цел** на проучването е да покаже на светло каква част от образите на главните герои от 6 популярни детски филми/сериали представляват всъщност стереотипизирани представи за *мъжко* и *женско* и посредством какви механизми това послание се предава на публиките.

За постигането на тази цел изследването си поставя следните **задачи**:

1. Преглед на съществуващата литература в четири полета на изследване: отнасящи се до популярната култура и как се дефинира тя; проблемът за социалното измерение на пола в световен и локален контекст; формиране на полова идентичност у човека в детска възраст; влиянието на телевизията в изграждането на идентичност и полова принадлежност у децата
2. Изработване на специфичен инструментариум, включващ в себе си количествени и качествени методи, съчетавайки 4 подхода
3. Категоризация и анализ на разглежданите образи от детските предавания

За целта на проучването бяха разгледани като пример шест детски филми/сериали, които смятам че са съвременни и актуални. За да избира конкретни заглавия за анализ се допитах до родители на малки деца посредством онлайн анкета, проведена през 2023 г. в два времеви периода: единият през месец май, а другият през октомври.

На този етап бих искала единствено да направя уточнението, че анализираниите 6 детски предавания всъщност са топ 6, посочени от родителите в резултат на проведената анкета. Ето и кои са те: *“Пес патрул”*, *“Прасенцето Пена”*, *“Машиа и Мечока”*, *“Пламъчко и машините”*, *“Замръзналото кралство” 1 и 2* и *“Нинджаго”*.

Първа глава. Теоретична рамка

В теоретичната и концептуална рамка текстът се спира върху няколко направления:

- 1) Понятието за *популярна култура*, неговото историческо зараждане и граници, като основни източници за информация тук са изследователи като Джон Стори.
- 2) Следва въвеждане на понятието за *пол и полови стереотипи*, като тук се спирам в дълбочина и върху понятието за социален или родов пол, или както ще го наричам тук - *джендър*. Какви са разликите между социален и биологичен пол, в какво се изразява перформативната функция на пола и от какво е следствие тя, опирайки се на автори като Джудит Бътлър и Джоан Скот.
- 3) Разглеждам и *наличието на полови стереотипи в различни продукти от популярната култура* - както в световен, така и в местен контекст, цитирайки примери от реклами или известни филми, “стъпвайки” върху изследователи като Ървинг Гофман, Милена Кирова, Корнелия Славова.

Накратко, тук се обръща внимание и на спецификите относно пола и половото неравенство конкретно в България като постсоциалистическа държава

- 4) в теоретичната рамка е поместен и *кратък преглед на психологически изследвания*, занимаващи се с въпроси като формиране на идентичност у малките деца, вкл. и полова такава, как се формират половите стереотипи в ранна възраст и какво е тяхното значение за по-нататъшното развитие на личността. В това направление се позовавам на изследователи като Ерик Ериксън, Сандра Бем, Ан Фаусто-Стърлинг и др.

След разглеждане на различните ракурси относно дебата за “джендъра”, текстът обръща внимание върху формирането на полова идентичност, какви социални роли вървят ръка за ръка с различната полова принадлежност, как въобще полът, т.е. *gender*, е социален продукт в комбинация с определени биологични предразположености.

Стереотипите пък ще са разглеждани тук в най-строг смисъл като ред вярвания относно конкретни характеристики или атрибути на дадена група (Judd & Park, 1993). Съответно полови стереотипи ще се отнася до вярвания и нагласи относно това какво е да си мъж или жена.

Дисертацията се спира върху влиянието на телевизията конкретно и ролята ѝ върху изграждането на идентичност и ценната система сред децата. Медията влияе и върху просоциалното, и антисоциалното поведение при децата (Ahammer & Murray, 1979; Vandura, 1986; Comstock & Paik, 1991; Strasburger, 1995), а също и отношението им спрямо лични характеристики като пол и раса (Liebert & Sprafkin, 1988). Гербнер, родителят на теорията за култивацията дори стига до там да предположи, че телевизията играе често невидима и подценявана роля, която е почти ритуалистична във всекидневието (Gerbner et al., 2002).

Изследванията, които се занимават с полови репрезентации в популярната култура, в голямата си част са от началото до последните 10-15 години на 21. век. Някои от тези проучвания стигат до извода, че мъжете в телевизията са представени с качества като: “*сила, ефективност и умение*” (Witt, 2000), докато при жените случаят не е такъв, тъй като фокусът е главно върху „*привлекателността и доколко са желани*“ (ibid). Според същото изследване става ясно, че семейството и бракът не изглеждат важни за мъжете от телевизията, като се има предвид, че за повечето мъже герои е

трудно да се разбере дали имат собствено семейство или не. Това обаче не се отнася за техните колеги от женски пол, тъй като при тях семейството и семейното положение на жените е било известно в 89 % от случаите (Национален институт за психично здраве, цитиран в Lauer & Lauer, 1994, с. 73). Тези наблюдения, заедно с факта, че около две трети от героите в телевизията са мъже - една постоянна цифра от 50-те години на миналия век насам (Condry, 1989; Huston et al., 1992; Seidman, 1999), потвърждават една изключително непоклатима и бинарна парадигма на пола и неговите покултурни репрезентации.

Един често срещан пример за полово стереотипизирана репрезентация в детските книжки например е фактът, че женските персонажи са описани като “*пасивни*”, докато мъжките са по-скоро *активни*” (Weitzman et al., 1972, p. 1131; Kortenhaus and Demarest, 1993, p. 230; Crisp and Hiller, 2011, p. 203). Според други изследователи пък, жените в детската популярна култура често са представени като нуждаещи се от помощта на мъжете (Weitzman et al., 1972, p. 1136; Kortenhaus and Demarest, 1993, p. 230), докато стереотипно занимание или професия също са налице (Steyer, 2014). Такъв тип стереотипно професионално направление се изразява основно в това, че жените са представени в значително по-малък брой служби и по-малко разнообразни в сравнение с героите-мъже (Hamilton et al., 2006, p. 764). Героите на екрана също “играят” във взаимодействие с техния пол и стереотипите към него, що се касае до живота в семейството и семейните ценности: жените/момчетата често се представят като майки и/или във връзка, докато мъжете/момчетата са основно ергени или самостоятелни герои, без да се засяга дори семейния им статут (Witt, 2000). Други изследователи също намират такъв тип силно стереотипизирана репрезентация за проблематична (Steyer, 2014), тъй като в такъв случай момчетата нямат позитивен модел за подражание от популярната култура по отношение на връзките с другите и бащинството или като цяло що се касае до проявяване на грижа към другиго (Smith et al., 2010, p. 783).

Чрез прегледът на основополагащи теоретици в полета, дисертацията стига до извода, че идеята за пола и половите характеристики, поведение и качества, е нещо относително, конструирано от социума и културата. Но изглежда сякаш самата сърцевина на обществото тупти от едно всеобщо съгласие, че този перформативен пол (Бътлър, 2003г), заедно с изиграното към него присъщо му поведение заема сериозен обществен ресурс за своеобразното му изиграване и поставяне на обществената сцена

(Goffman, 1979). Последното е особено валидно за продуктите на популярната култура, от които сякаш по дефиниция се очаква да работят с добре познати образи и конструкции.

В контекста на репрезентациите на пола, децата учат и какво означава типично мъжко или женско поведение. Те биха могли да съпоставят наученото с примера у дома, разбира се, но също и да го използват, за да си изградят представа за света около тях и за собствената си идентичност. Митологемите за женскост и мъжкост (Kirova, 2012) всъщност се базират на определени желаниа и светоглед на определена група, които нямат много общо с всекидневните нужди и желаниа на отделните членове на обществото.

Тъй като телевизията и интернет са нормална част от живота на множество домакинства, вкл. и у нас, така децата растат, потопени в телевизионната и виртуална реалност, обитавана от образите на популярната култура. От медиите те научават новини по интересни за тях теми, забавляват се, обучават се, играят и - не на последно място - учат какви порядки са приемливи и социално желани в обществото, в което живеят (Comstock, Scharrer; 2007).

Понятието за пол и очакванията и поведенията свързани с него, особено в контекста на развиващия се детски мозък, е разгледан в изследването и през призмата на теорията за когнитивното развитие с цел настоящия текст да придобие така нужната му дълбочина. Придобиването на черти на характера, умения, предпочитания, атрибути и поведения в унисон с биологичния пол в сферата на психологията се нарича полово-типично поведение. Всъщност темата за пола и неговото зараждане в психологическите науки може да се разглежда през няколко призми: а) психоаналитична теория б) теория за социалното учене в) теория за когнитивното развитие и г) теория за половите схеми (Vem, 1983).

Психоаналитичната теория е по-традиционна в своето разбиране на пола и половата идентичност при децата, като при нея се набляга върху идентификацията на детето с родителя от същия пол като него. Детето първоначално силно се идентифицира с родителите си (Ериксън, 2013: 117), като се опитва да синтезира тази информация, да се оприличи/идентифицира с един определен родител и по този начин да си изгради визия за себе си: каква би била неговата бъдеща роля или по-скоро “кои роли си струва човек да си представя” (Ериксън, 2013: 118). Според теорията за

социалното учене, за разлика от психоаналитичната такава, фокусът е основно върху наградите и наказанията, с които децата се сблъскват когато демонстрират поведение, подходящо на техния пол или респективно противоречащо му. Този тип социални поощрения или санкции вървят ръка за ръка с учене посредством наблюдение и почти пълно усвояване на моделите, на които децата стават преки свидетели. С други думи, според тази теория зародиша на полово-типизираното поведение се крие в конкретните практики на общността, в която децата биват социализирани (Vem, 1983). В основата си теорията за половите схеми пък набляга на това как с помощта на общността и социалните порядки, на които тя “учи” детето от една страна и неговото собствено когнитивно обработване на тези порядки от друга, у него се зараждат различни схеми, посредством които си обяснява света и мястото си в него. Една такава схема е и тази за пола, която детето възприема и инкорпорира в съзнанието си за света, бидейки част от дадена общност в конкретна историческа и културна епоха. Друга често цитирана теория, що се отнася до развиването на половата идентичност и осъзнатост, е в лоното на теорията за когнитивното развитие. В контекста на тази теория се акцентира върху връзката между развитието на пола като категория (физическа и социална) и основното когнитивно развитие (Martin, Ruble, & Szkrybalo, 2002). Друг важен аспект от доктрината за когнитивното развитие, е че през нейната призма на децата се гледа като на *активни агенти*, участващи в процеса по изграждане на идентичност (вкл. и полова такава), а не просто на пасивни и попивни “гъби”, изцяло зависещи и оформяни от обстоятелствата (семејство, родители, училище, близки) около тях. *Половата идентичност се дефинира като усещането на Аз-а за себе си като мъжко или женско (Zucker & Bradley, 1995).*

Усещането за полова идентичност според редица проучвания се случва сравнително рано в живота - между 18 и 24 месеца (Martin et al. 2002), като на възраст 27-30 месеца повечето деца могат с точност да определят собствения си пол и полът на други от същия пол като тях., но много деца развиват половата си идентичност (вкл. и способността да определят правилно пола на останалите) дори по-рано (Campbell, Shirley, & Caygill, 2002; Zosuls, Ruble, Tamis-LeMonda, Shrout, Bornstein, & Greulich, 2009). До навършване на 5 г. децата вече спонтанно имат способността да категоризират хората по полов признак (Bennett, Sani, Hopkins, Agostini, & Mallucchi, 2000).

Изследователите стигат до извода, че бащите в частност влияят върху развитието на полови стереотипи в по-голяма тежест, тъй като майките и в двата вида

семейства (традиционни и по-егалитарни) демонстрират много сходен тип поведение. С други думи, *родителите определено са важен фактор, който влияе върху запознаването на децата с половите стереотипи и тяхното възприемане.*

Обществото като цяло обаче също би могло да оказва влияние върху развитието на полови стереотипи при децата. Телевизията например и популярната култура като цяло доказано въздейства върху запознаването на децата с полови стереотипи и тяхното прилагане.

Все още в различните медии (детски книжки, реклами, и др. детска популярна култура като цяло) *има стабилна липса на репрезентация на момичета, което от своя страна носи имплицитното послание, че момичетата са по-малко ценни, с по-малка стойност от момчетата (Halim & Ruble, 2010).*

Втора глава. Методология.

Във *втората глава* на дисертацията обръщам голямо внимание на методологията на изследването, разглеждайки всички използвани методи поотделно, а впоследствие и в комбинация, за да илюстрирам как и защо ще ги използвам. Тук се спирам върху дефиниции и употреби относно методите на контент-анализа и дискурсивния анализ, а преди това защитавам избора и начина на провеждане на предварително проучване сред родителите на малки деца и проведения медиен анализ.

След обосновката и обективните ограничения, следващи от така проведеното предварително проучване сред родителите на малки деца онлайн, разглеждам програмната схема на кабелната телевизия Nick Jr., тъй като три от най-популярните 6, според резултатите от анкетата, се излъчват именно по този ТВ канал.

Относно методиката за правене на контент-анализ и изработване на категории съм се позовавала основно на Клаус Крипендорф (Krippendorff, 2004). След разглеждане и детайлно обяснение на категориите за анализ, които се прилагат директно върху персонажите от шестте най-популярни детски филми и сериали, следва кратък преглед на дискурсивния анализ като качествен метод, като се спирам върху няколко негови приложения, като в последствие разяснявам как ще се ползва именно в настоящото изследване.

Така в крайна сметка методологическата глава разяснява всеки един от четирите метода, които прилагам върху анализирания обект, а именно: героите от шестте

най-популярни детски филми и сериали. В заключение тези четири метода в комбинация са: предварително изследване, медиен анализ, контент-анализ и дискурсивен анализ.

Подборът на детските филми/сериали е направен въз основа на данните от неформална анкета, проведена във Фейсбук в две групи, насочени към нови майки и майчинство. Такъв метод на подбор не е изчерпателен, но въпреки всичко би могъл да очертае актуални тенденции сред родителите на деца на възраст 2-5 г., за да може аз като изследовател да обоснова разглеждането на едни детски филми и сериали за сметка на други. Тъй като от направената анкета някои от най-често цитираните заглавия се оказаха част от редовната програма на кабелния ТВ канал Nick Jr., съм включила в метода и програмен анализ, за по-голяма изчерпателност на изследователския подход.

Друг критерий, от който съм се водила в подбора, е за каква възраст е подходящ съответния филм или сериал, тъй като от анкетираните родители на малки деца у нас, най-малките (които реално гледат телевизия), са на възраст 2-5 г. и респективно избраните детски предавания за анализ, трябваше да влизат в това възрастово ограничение.

Предварителното проучване сред родители бе проведена в две многобройни родителски фейсбук групи - "Положението е Майко Мила 2.0" и "Позитивните майки". Анкетата в "Положението е Майко Мила 2.0" бе пусната през месеците март и октомври 2023 г.; същата анкета бе споделена с членовете на тази група, както и на "Позитивните майки" единствено през м. октомври (отново 2023 г.). Резултатите като тенденция се запазиха, но имаше сериозна разлика в активността на членовете през тези два времеви периода, поради което се наложи да включа още една Фейсбук група, за да събера повече отговори и така резултатите да са съизмерими. През месец март 2023 г. анкетата бе попълнена от 1046 респонденти, докато същият въпросник през м. октомври 2023 г. генерира 524 отговора (и от двете вече споменати групи).

С оглед анализа на самата програмна схема на Nick Jr. изследването се интересува какво е разнообразието от заглавия, които се излъчват, в какъв часови диапазон се случва това, има ли нещо като "праймтайм" що се отнася до телевизията, насочена към деца и др.. И накрая, но не по важност, дискурсивният анализ е методът за анализ на детските филми или сериали, "излезли" от предварителното проучване, използвайки го в комбинация с контент-анализа.

За да е анализът на подобрите детски филми и сериали изчерпателен, в настоящото изследване ще комбинирам количествени и качествени методи, в случая контент-анализ на избраните филми ще върви ръка за ръка с дискурсивния анализ на откритите категории и сюжети с цел по-добро разбиране и интерпретиране на героите.

Една от класическите дефиниции на контент-анализа като метод го описва като: *“всяка техника за а) класификация на означаващи б) разчитаща изцяло на преценката (която теоретично може да е от възприятийна дискриминация до чисто налучкване) на анализатора или група анализатори, според които тези означаващи попадат в отделни категории в) при условие, че преценките на анализатора се считат за докладни на научен наблюдател (Janis, 1943/1965: 55pp.)”*. Според друга дефиниция пък *“за да се обработят по статистически начин големи блокове словесен материал, е необходимо да се намали разнообразието от алтернативи, които трябва да бъдат представени в табличен вид. Това може да се постигне чрез поставяне на голямо разнообразие от различни думи в една категория (Miller, 1951: 95)”*.

Когато обаче феноменът, който се анализира е по-скоро от социален или културен характер, няма как да се използват само механични средства за анализ, тъй като те не биха били изчерпателни. Начинът да се преодолее подобна спънка е анализаторът да бъде човек, който е културно компетентен по темата. Въпреки технологичния прогрес рано или късно контент-анализа като метод винаги се опира върху човешките интерпретативни способности, които са от първостепенна важност за изчерпателността и акуратността на анализа (Shapiro, 1997).

Така или иначе тук ще разгледам контент-анализа в най-общ смисъл като техника, която прави възможни възпроизводими и валидни изводи от текста (или друг значим материал) до контекста на неговата употреба (Krippendorff, 2004). Като в случая “текст” се има предвид в най-широк смисъл. Контент-анализът се практикува чрез разделянето на материала на единици, чиято цел е да илюстрират количествено присъствието на определени думи, теми или концепции в анализирания данни. Като това става възможно посредством разделянето на материала на отделни *теми* или *категории* за анализ, в рамките на които се търси натрупване или съвпадение. След като анализаторът е разделил материала за анализ на отделни единици идва ред към тях да се приспособи съответната категория. Тези категории са съставени от самия анализатор и служат впоследствие за база за бъдещи препратки (Krippendorff, 2004).

За да се създадат подходящи категории обаче анализаторът трябва да обхване най-малката единица, която носи смисъл. Така например ако се анализира текст, то

най-малката значима единица за анализ би била отделна дума от този текст (Krippendorf, 2004). Крипендорф дефинира контекстуалните единици за анализ като големи доколкото е голям смисъла (което придава тежест на тяхната валидност) и толкова малки, колкото е възможно (което прибавя стойност към тяхната надеждност) (Krippendorf, 2004: 102).

Различните категории, както стана ясно и по-горе се използват за да дефинират единиците за анализ към принадлежащи към определена класа или категория - посредством наличието на някакъв общ признак. Отделните категории разчитат не само на синоними, но и на различни таксономии.

Но сякаш най-приложимата дефиниция в случая би била разбирането за този тип анализ като подход, при който *“много думи/значения от текста са класифицирани в много по-малко категории. Всяка категория може да съдържа една или няколко думи. Думите, фразите или другите единици на анализ, класифицирани в една и съща категория по предпоставка имат сходно значение”* (Weber, 1990: 12). Именно посредством изработването на подобен тип категории и прилагането им спрямо главните герои в анализираният детски филм ще бъде направен и техният анализ с цел да стигнем до по-дълбоките значения в представянето на тези герои и конструирането на тяхната идентичност. Впоследствие анализирайки приложимите към тях категории с цел да се намери присъствие или отсъствие на полово украсени черти (външни или на характера).

В общи линии единицата на анализ в случая ще бъдат образите на самите герои, които ще разгледам. За целта е нужно да се изработят категории за анализ, релевантни спрямо тези герои конкретно, за да може съдържанието да се кодира и в последствие да се анализират *“натрупванията”*, т.е. наличието на тенденциозно доминиращи характеристики. Ето кои са всички категории, разработени за шестте детски предавания, които са подложени на анализ: 1) човек 2) антропоморф 3) полово украсен глас 4) полово украсени цветове 5) полово украсено занимание/професия 6) в хетеро връзка 7) авторитет 8) част от семейство/екип 9) активно действащ/а/ (влиятелен/на).

Анализирайки героите в комбинация с метода на дискурсивния анализ проучването предлага изчерпателен аналитичен инструментариум. По дефиниция дискурсивният анализ представлява преди всичко анализ на езика и неговите употреби (Halliday, 1978). Понякога се определя и като изучаване на езика над нивото на казаното, а именно: начинът, по който изреченията се комбинират, за да конструират смисъл, кохерентност и да постигнат определени цели (Lemke, 2012).

Ако се обърнем към дискурса, той представлява смислово поле, създавано от определена група или общност (Lemke, 2012). Следователно в нашия, културен *modus vivendi* съществуват множество смислови полета (т.е. дискурси), които се оформят от човека, биват мислени от него, но и самият индивид бива “оформян” от доминиращите дискурси в неговата конкретна историческа епоха, държава, общност, семейна среда и т.н. Следователно, ако искаме да разберем в цялост как в определена общност се конструира смисъл, анализът само на езикови елементи няма да е достатъчен, а би бил по-скоро едно парченце от пъзела (Kress, 2012). Ето защо мултимодалността е важна стъпка в развитието на дискурсивния анализ, водещ началото си от анализа на текста в най-строг смисъл. Разбирайки, че анализът на езика (писмен или говорим) не е изчерпателен, се отварят вратите към нови полета, или *модалности*, които подлежат на анализ и играят също толкова важна роля в конструирането на смисъла като езика. Целта на мултимодалния дискурсивен анализ е да предостави инструментариум, посредством който да разберем повече за модусите на произвеждане на смисъл в определена общност и техните семиотични манифестации. Това е подход към дискурсивния анализ, разработен от Рон Сколън, който се фокусира върху връзката между дискурс и действие и как двете си взаимодействат в сложни социални ситуации. Чрез този тип дискурсивен анализ се задават, в най-общ смисъл, два основни въпроса: 1) Какво/какви действия се случва(т) в тази конкретна ситуация? и 2) Каква е ролята на дискурса в тези/това действие/действия? Иновативното в този тип анализ е, че търси начин, по който да създаде своеобразен “теоретически лек за дискурсивния анализ MDA, който оперира без референт спрямо социалните действия от една страна и социални анализи, които оперират без референт спрямо дискурса, от друга (Scollon, 2001a: 1).

В заключение, дискурсивният анализ отразява смислови послания и ключови ценности в обществото, но самият дискурс освен че диктува тези послания, бива оформян от членовете на общността; е валиден начин на анализ както за текстове, така и за всякакви други културни продукти като филми, сериали, картини, песни, медийни герои и пр.; изследователят трябва да вземе предвид конкретната историческа епоха, но и собствената си личност щом е в полето на дискурса - защото той формира, но и бива формиран от него; изследователят трябва да вземе предвид не само посланието, което дискурсивният анализ ще открие сред пластове културен продукт, но и чувствата, които той предизвиква сред таргетираната си публика; дискурсивният анализ е мултидисциплинарен метод, който може да е по-тясно свързан с езика и

семиологичната система на анализ на смисли, но и с контент-анализа, като разглежда дадено съдържание.

Глава трета. Предварително проучване.

Третата, и най-обширна глава в дисертационното изследване, представлява де факто анализът на всички изброени шест филми/сериали, и техните герои, прилагайки разработените специфично за това изследване категории за анализ спрямо главните им герои. Всеки филм/сериал е изведен в отделна подглава, като накрая на всеки анализ присъстват изводи и заключения относно наличието (или липсата) на полови стереотипи в дадения сериал. Съответно третата глава е разделена на шест подглави, посветени на всеки един разглеждан детски филм/сериал: 1) “Пес патрул”, 2) “Прасенцето Пепа”, 3) “Маша и Мечока, 4) “Пламъчко и машините”, 5) “Замръзналото кралство”, 6) “Нинджаго”.

От програмния анализ бяха направени следните изводи: програмата е сравнително еднообразна, като едни и същи заглавия се редуват в рамките на 24-те часа на излъчване. Нюанси обаче има през почивните дни когато за разлика от наблюденията през пролетта, сега няма сериали “на фокус”, които да се излъчват блоково почти през целия ден. По-скоро програмата е почти идентична ден за ден. Другото наблюдение, което програмният анализ в комбинация с анкетата сред родители потвърди бе, че има значение и *кога* се излъчва даден сериал, за да достигне по-голяма аудитория, не само колко последователни епизода се излъчват от него. Така например сериали като “Ана и приятели” или “Барбароните” не са сред най-предпочитаните от респондентите, макар да се излъчват сравнително често по Nick Jr., но в не най-гледаемото време. Докато “Пламъчко и машините”, макар да заема по-малко екранно време от цитираните два сериала, влиза в топ 5 най-гледани сериали сред децата според проведената анкета - защото се излъчва в ключово време и сутрин, и вечер. “Пес патрул” пък взима предвид и двата фактора, тъй като се отличава с немалко екранно присъствие от една страна, а от друга часовете му на излъчване съвпадат с праймтайма.

Всъщност по-скорошни проучвания показват, че има известно нарастване на броя женски персонажи в последните години, но отново тенденцията си остава повечето лидери на дадени групи или отбори в детските сериали да са момчета, а не

момичета, като при проучване от 2019 г. става ясно че точните проценти са 65.5% за мъжките персонажи, спрямо 34.5% за женските персонажи (Hamlen & Imbesi, 2019). За сравнение, през 2013 г. бройките са били 66% за мъжките персонажи спрямо 27.9% за женските (Hentges & Case, 2013).

Изводи от анализа на детските предавания

С оглед дискурса на “джендър идеологията”, то кученцата от “*Пес патрул*” имат малко общо, тъй като в голяма степен следва и утвърждава допълнително стереотипите за мъжки и женски персонажи в популярната култура, предоставяйки малко разнообразие по тази тема. Следователно, ако малките деца консумират такъв тип медийно съдържание основно и не са образовани допълнително по темата - било то в семейството или учебната среда, това само би утвърдило стереотипното им мислене както спрямо другите, така и по отношение на самите себе си и това какво е и не е приемливо да правят, да говорят, да обличат и т.н. Същевременно образователната стойност на самия сериал и утвърждаващата му способност за различните, за тези, които не се вписват по една или друга причина в патриархалното семейство или не следват социално зададената им полова роля, остава сравнително ниска.

“*Прасенцето Пепа*” пък се отличава с някои по-нетрадиционни репрезентации, особено сравнено с първия по популярност детски сериал - “*Пес патрул*”. Самата структура на “*Пепа*” е много различна от тази на “*Пес патрул*”, на първо място - “*Пепа*” се фокусира основно върху разнородни случки от всекидневния живот, в които всички - и родители, и деца могат да се припознаят. Всички герои са животни с антропоморфни черти, в света на “*Пепа*” няма нито един човек и всички деца имат семейство - майка и баща или само една майка или дори две майки, дори баби и дядовци, които заемат също толкова важна и активна роля в сюжета на предаването колкото и детето в главната роля - прасенцето Пепа. Самите епизоди са значително по-кратки. Въпреки че главното семейство в “*Пепа*” е хетеронормативно и то със силно изразени и типизирани полови роли в социален аспект, продукцията се показва като склонна на промяна и отваря място и за репрезентация на различен тип семейства. Дори преди появата на Пени и двете ѝ майки, в сериала едно от често появяващите се деца е Овчицата Сузи, която живее само с майка си и по този начин самотните майки получават някаква видимост в полето на популярната култура. Госпожица Зайче е изключително силна и важна

героиня в света на сериала и би могла да подейства вдъхновяващо на много от момичетата, които я гледат, показвайки, че няма типично мъжка или женска работа и че могат да се развиват в каквато сфера изберат.

В общи линии, “Прасенцето Пепа” въпреки традиционния фон, от който изхожда, прави няколко значими промени за повече инклузивност и по-разчупена репрезентация на традиционните джендър роли, което ако се запази като тенденция и ако се даде по-голямо поле за изява на “различните” персонажи, би помогнало и за разчупване на половата стереотипизация и сред малките зрители.

“*Маша и Мечока*” пък също е сред примерите в детската популярна култура, утвърждаващ задължителната хетеросексуалност. Макар сюжета за Мечока, ухажващ дамата на сърцето си в съперничество с другия мечок да не е централен за сериала, той се повтаря достатъчно често, че да прави впечатление на детските зрители. Повтаря се и в достатъчно твърди граници, за да могат те да приемат директно посланието от тази случка за това как е редно да се държат ако харесват някого от противоположния пол и че всъщност това е единствената вариация на нормата. Всички, които са от един и същи пол са или роднини, или приятели, без възможност за романтичен интерес между тях. И това е граница, която “Маша и Мечока” поставя ясно и не дава възможност за отклонение.

От друга странна фокусът на сериала “*Пламъчко и машините*” е основно образователен, с подчертано присъствие на лесни обяснения за STEM науки и технологии и върху преодоляването на разнообразни препятствия, т.е. той е екшън-ориентиран. За разлика например от “Прасенцето Пепа”, семейството като социална единица не заема важно място, както и романтичните отношения между героите. Основните ценности, които “Пламъчко” предава са свързани с честността, добротата, екипната работа и постиженията след усилен труд, не върху семейството и отношенията в него. Следователно има по-малко поле за изява на различните полови стереотипи, които бяха наблюдавани в част от другите сериали. И накрая, но не по важност, изглежда че създателите на “Пламъчко” се стараят да представят джендър нетипично поведение за двата пола където това е възможно. Героинята Габи например е единственият механик и инженер в Аксел сити. Епизодична поява има и командир Меган, която е астронавт и работи в международната космическа станция. Самият факт, че именно на жена е поверена ролята на космонавт е вече само по себе си тотално

излизане от стереотипите в популярната култура, особено тази, насочена към деца, където се настоява, че мечтата на всяко малко момче е да бъде космонавт. От друга страна обаче, тези женски персонажи отново са значително по-малко от мъжките и само поради този факт, получават по-малко екранно време. Колкото и вдъхновяващо да действа на малките момичета да виждат Габи като механик или Меган като командир на космически кораб, главна и водеща роля в сериала имат Пламъчко и Ей Джей, които са натоварени с лидерски качества, имат голям авторитет пред останалите герои и са сред основните двигатели на действието.

Филмът на “Дисни” - “Замръзналото кралство” е сред по-разчупените и модерни прочити на компанията не само на приказката, върху която се базира, но и на някои от популярните тропи, с които свързваме класическите “Дисни” анимации от средата на миналия век. Принцесите тук са силни и сравнително независими персонажи, не присъства образът на “злата вещица/кralица”, а имаме една силна женска героиня с магически способности, която няма нужда от партньор, който да утвърждава собствения ѝ социален статус. В ядрото и на двата филма е сестринската любов и подкрепа, което също излиза извън рамката на принцесата, търсеща своя чаровен принц, който да я спаси и да я вземе под крилото си.

При все тези позитивни и бих казала иновативни послания, “Замръзналото кралство” се опира на някои традиционно “Дисни” постулати, които сякаш остават константа, без значение от века и годината. Такива постулати са например стереотипната красота и привлекателност на главните героини - еднотипната им телесна структура, младостта им, хиперфеминизираната им фигура и стил на обличане. А що се отнася до мъжките персонажи, те също са с определен телесен тип - на висок, силен, млад мъж, без никакви физически дефекти, с обичайно красиво лице. И разбира се, наличието на романтичен сюжет също е една константа, както при повечето продукции на “Дисни”. Макар в “Замръзналото кралство” фокусът да е върху семейните взаимоотношения и сестринската любов, романтичната любовна история на една от главните героини също заема важно място за развитието на сюжетното действие. Хетеросексуалният любовен сюжет си остава неизменна част от един успешен филм на “Дисни”.

В най-общ план сериалът “Ниндзяго” пък допълнително популяризира и утвърждава половите стереотипи и предрасъдъци, въпреки че има възможността да

постигне точно обратния ефект. Макар наличието на жени в полето на бойните изкуства и героичните действия да не е типично женска роля, с която сме свикнали в популярните филми или сериали, създателите на сериала сякаш са подчертали допълнително някои от женските черти на героините си, за да ги “заземят”, дори “принизят” по някакъв начин, за да не засенчват главната група от ниндзи-тийнейджъри. Това принизяване се случва от една страна чрез продължение на традицията в изобразяването на анимационни женски герои посредством акцент и грим около очите и устните, в комбинация със стратегическото използване на “женски” цветове като розовото. От друга страна, женските персонажи никога не са главни, а просто са свързани по някакъв начин с един или няколко от главните герои (сред които няма жени, разбира се).

Те са поставени в подчинена позиция спрямо тях социален аспект: например Ная като по-малка сестра, дълго време не е вземана насериозно или друг тип подчинено положение, бидейки послушници или ученички на някои от главните мъжки протагонисти. Самата им професия и интереси противоречат на стереотипа за женски персонаж, но смятам че с вече споменатите допълнителни кодове, в комбинация с по-малкото им реплики и респективно екранно време, прави едно такова усилие не особено валидно.

Заклучение

Репрезентацията има значение, защото една голяма част от децата в предучилищна възраст прекарват много време пред екраните, тъй като са повече време вкъщи. С нарастването на възрастта и училищните ангажименти, намалява и времето в гледане на (детски) сериали и филми (Comstock & Scharrer, 2007). Но в онези ранни формиращи години, времето, което малчуганите прекарват пред екрана никак не е малко. Същевременно героите, които виждат там и на които искат да подражават, играят голяма роля в тяхната социализация, наравно със семейството и другите деца на сходна възраст.

Децата наблюдават и складират познанието за това какво поведение е приемливо и какво не от всички ключови за тях модели на подражание - без значение дали те са реални личности или любими герои от медиите и телевизията (Bandura, 1986). Освен

като социализатор и в някакъв смисъл регулатор на поведение, любимите герои от популярните детски филми и сериали играят ролята на медиатор в отношенията между самите деца, предоставяйки общ дискурс, върху който те да разгърнат отношенията си (Barber, 2016). От друга страна, виждайки на екрана доминиращи определена раса и пол, това дава на малките деца информация (без значение дали съзнателно или не) по отношение на това какъв тип хора изпълняват определени роли и би могло да повлияе върху начина, по който виждат собствената си роля в обществото (Hamlen & Imbesi, 2019).

В заключение съдържанието, свързано с расовата и полова репрезентация, което децата виждат ежедневно, може да повлияе тяхното възприятие, поведение, учене, което в последствие да подплати държанието им в училище и интересите, които развиват. (Hamlen & Imbesi, 2019). Ето защо има нужда от по-голямо разнообразие от персонажи в лидерски роли и интересуващи се от наука и STEM технологии например, а не тези роли да са запазени единствено за бели момчета/мъже.

Предмет на проучването в този смисъл са главните персонажи от шест конкретни детски филми и сериали, които впоследствие са подложени на анализ с цел изучаване и разбор на образите им. В центъра на анализа са поставени главните действащи лица от цитираните сериали и начините, по които е изграден техният образ, за да предаде определена полова принадлежност. Вниманието е насочено върху начините, по които полът в неговите социални и културни измерения, с други думи “джендър”, е конструиран в персонажи от популярната култура, които са анимирани, а някои дори са животни или същества с антропоморфни характеристики. Дисертацията се впуска в търсене на отговори чрез какви механизми се случва това, след като някои визуални кодове не могат да бъдат използвани, или могат, но ограничено, тъй като героите всъщност не са човешки същества.

Това, което дисертацията предлага обаче, е сравнително обновен ракурс на изследване - като се фокусира върху продуктите от популярната култура, създадени конкретно за детските публики и то най-малките сред тях: попадащите в границите на предучилищната възраст (2-5 г.).

Проучването представлява допълнение и надграждане на доминиращата линия в академичните изследвания относно понятието за “родов пол” (Бътлър, 2003), което в настоящия труд се нарича “джендър”, и стереотипите по отношение на пола и

различните му измерения. Правейки преглед на основополагащи за темата изследователи - каквито са Джудит Бътлър и Джоан Скот - текстът добавя дълбочина към темата, като се фокусира и върху психологическия аспект на проблема. Опирайки се на различни клонове от психологическата наука, сред които са теорията за половите схеми на Сандра Бем, когнитивната теория за развитието, теорията за социализацията и др., изследването придава важен контекст за пола както като неделим аспект от човешката идентичност, така и обяснявайки механизмите, по които се заражда у индивида още в най-ранна (и често дори невербална) възраст.

Що се отнася до черти на характера, в анализираният детски филми и сериали се наблюдава съответствие с парадигмата, изведена в теоретичната и концептуална рамка, според която за мъжките персонажи са запазени качества като лидерство, настоятелност, агресивност. И макар сред женските персонажи (особено в предаванията, в които момиче е в главната роля) също да има представители на тези качества, което само по себе си излиза от традиционната рамка, то сред мъжките почти не се срещат герои, които да проявяват грижовност или като цяло грижа към друго (изключение тук са някои от татковците от “Прасенцето Пепа”). В този смисъл един повтарящ се извод вследствие на анализите на всички шест популярни детски предавания е, че макар на моменти да има опити за разчупване на стереотипите и представянето на женските персонажи в нетрадиционни роли, тези опити са или епизодични, или твърде малко на брой в сравнение с основното послание на творбата, което е по-скоро утвърждаващо половите стереотипи. С други думи, мъжките персонажи остават сравнително константни спрямо утвърдените стереотипи. Въпросното разчупване, което на места се забелязва, е основно при женските такива.

Разбира се, най-важните “виновници”, оформящи първоначалните разбирания за себе си и света на малките деца, си остават техните родители и семейна среда като цяло. Но от момента, в който децата биват социализирани в обществото посредством постъпването им на градина или предучилищна, обичайно започва и запознаването с популярната култура, актуална към момента за даденото поколение.

Любимите детски герои от популярната култура са повод за запознанство и свързване между непознати деца, могат да присъстват в различните детски игри и дори в някои образователни помагала или книжки със занимателни задачи. На практика е невъзможно да се “избяга” от тяхното влияние, защото се просмукват в живота и

ежедневието (по един или друг начин) на всяко социализирано в обществото дете. Предвид глобалността на популярната култура, това не е изненадващо.

Ето защо смятам, че е от особена важност родителите да обръщат специално внимание на медиите и поп-културните продукти, до които децата имат достъп, особено във формиращата възраст до 7 г. Примерът в семейството така или иначе може да бъде променен само в определени граници, но чрез излагане на децата на разнообразно медийно съдържание, те могат да бъдат провокирани по косвен път да задават въпроси и да се интересуват от теми, до които може би няма да стигнат по естествен път. Популярната култура може да накара всекиго - ако има репрезентация - да се почувства видян и чул и, от друга страна, да играе ролята на катализатор за мечти, цели и стремежи. Затова смятам, че е важно да я използваме добре и като публики да сме изискващи и критични спрямо съдържанието, което се предлага. А един ден може и да забележим по-значими промени в него в стил "отгоре-надолу".

Приносни моменти на дисертацията

Приносите на дисертацията могат да бъдат изведени в няколко направления:

1. В теоретичен план изследването съчетава понятия, теоретична рамка и аналитична перспектива от няколко научни дисциплини в общ интерпретативен инструментариум. В този ред на мисли дисертацията представлява пресечната точка на три полета: *изследванията на популярната култура*; *изследванията на пола (gender studies)* и *психологическите изследвания относно формирането на (полова) идентичност и стереотипи* сред най-малките. От една страна изследването дава изчерпателен преглед и дефиниции на понятието за популярна култура, подчертавайки влиянието което тя в комбинация с медиите би могла да има върху всекидневния живот. На второ място, разглеждайки темата за социален пол и полови стереотипи и вземайки предвид и локалните специфики на пост-социалистическа България, дисертацията очертава границите на понятието gender, свързвайки го успешно с локалните интерпретации и възприятия на феномени от глобалната популярна култура и нейните продукти. И на трето място, давайки теоретичен контекст на чисто психологическия елемент във формирането на идентичност, вкл. и половата

такава сред децата на възраст 2-5 г., текстът предлага задълбочен анализ относно връзката популярна култура - медии - идентичност и усещането за пол сред децата. Проучването отчита, че полето е добре изследвано в световен мащаб, а и у нас - темата за половите репрезентации и стереотипи, както и тяхното присъствие в популярната култура и рекламите, не е нова или уникална. Това, което дисертацията предлага като добавена стойност обаче, е сравнително обновен ракурс на изследване - като се фокусира върху продуктите от популярната култура, създадени конкретно за детските публики и то най-малките сред тях: попадащите в границите на предучилищната възраст (2-5 г.).

2. От методологическа гледна точка в дисертацията е очертан недостатъчно познат интегриран изследователски подход, съчетаващ методите на контент- и дискурсивния анализ от една страна и предварително проучване сред родителите на малки деца в комбинация с медиен анализ, от друга. Съвкупността от тези четири изследователски подхода, заедно с изработката на категории за анализ, произтичащи директно от единицата за анализ и акуратни относно конкретната тема и въпрос на изследването, правят методологическия инструментариум изчерпателен спрямо текста, но и специално съобразен с предмета и обекта на изследване. Кое то пък от своя страна е и собствено приносът на дисертацията в методологически аспект, тъй като предлага наготово шаблон за изследване на сходни феномени от популярната култура, който би могъл да е от полза на други изследователи в полето.
3. Разгледана е подробно концепцията за полова идентичност и стереотипи и тяхното зараждане и развитие у малките деца, като е направен обстоен преглед на изследвания по темата в лоното на психологическите науки. Това от своя страна освен че позиционира дисертацията интердисциплинарно, придава допълнителна тежест на проблема и насочва вниманието на академичния дебат относно поле, което и до днес има нужда от по-сериозно развитие и задълбочаване. Въпреки този факт обаче, така позиционирана темата се разполага в едно сравнително неразработено поле в локален контекст.
4. В научно обръщение е въведена темата за социалните измерения на пола и половите стереотипи, като така дебатът се отдалечава от своя силно оценъчен и емоционален характер в обществен план.

5. Дисертацията допринася за поставяне началото на дискусия относно влиянието на продуктите на популярната култура върху възприятията и ценностната система на консумиращите я - особено ако са в крехката възраст 2-5 г. В така позиционирания фокус, текстът привлича вниманието и относно влиянието на *публиките* върху продуктите на популярната култура и медиите като овластява потребителите да задават въпроси и да изискват повече от компаниите-гиганти, отговорни за тези продукти.

Публикации в тематичната област на дисертацията

1. Staykova-Misheva, E. (forthcoming) *Gender stereotypes in children's popular TV shows Peppa Pig and Paw Patrol*. In: Sociological problems (Special Issue "Pop-culture, pop-politics: the digital turn. Interdisciplinary analyses of the intersectionality between media, cultures and politics") 2025, ISSN 0324-1572.
2. Стайкова-Мишева, Ел. (под печат). *Пилотно проучване сред родители на малки деца и анализ на най-популярния избран от тях детски сериал „Пес патрул“*. В: Докторантски четения (СУ „Св. Климент Охридски, Философски факултет), том. 8/2024, ISSN 2603-3453
3. Стайкова-Мишева, Ел. (2022) *Как проблемът за половите стереотипи в детската популярна култура се вписва в разбирането на понятието „джендър“ във феминистична перспектива? Преглед на ключови изследвания по темата*. В: Годишник на СУ „Св. Климент Охридски, Философски факултет: книга Докторанти, том 7, с. 9-30. ISSN 2534–935X
4. Стайкова-Мишева, Ел. (2022) *Как безполовото става полово? Джендър стереотипи в популярния детски сериал „Прасенцето Пена“*. (2022) В: Семинар_БГ, бр. 23: Феминизъм: мобилизации и контексти: <https://www.seminar-bg.eu/spisanie-seminar-bg/broy23/818-gender-stereotipi-peppa-pig.html> (текстът е публикуван и в превод на английски език: How the genderless becomes gendered? Gender stereotypes in the popular children's TV show „Peppa Pig“ (2024) В: Годишник на СУ „Св. Климент

Охридски, Философски факултет, Културология, том. 3, с.168-183, ISSN
2815-3685)